

EVANGYÉLIÓMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdij 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078.sz. a. intézendők.

Zsinatügy s reformok.

II.

A gyülekezet. Az egyházi élet, felfelé és kifelé hatás, általában a virágzás, sőt a jövőben fenmaradás titka és kimerithetlen forrása a gyülekezet, ez kíván első sorban legnagyobb ápolást. Gyökerek épsége nélkül elsoványod a fa s lombkoronája. Összes egyházaink élete az egyes gyülekezetek szabályos s minden erőt kifejtő működése nélkül azon mérvben hanyatlik, a mint hülnek vagy szélhűdöznek az egyes tagok, tagrészek, végtagok: a gyülekezetek. — Mutassatok virágzó, ép egyházat a 2000-et haladó magyar ref. gyülekezetek között... bizony tán egy sincs, mert az állítólag legvirágzóbban is ezer a baj, a hiány, a fogyatkozás, a kifejtetlen forrás. Hiányos részeknek öszlete is hiányos, fogyatékos marad állandóan. A nagy gyülekezetekre utalunk... hisz ott a lelkipásztori gond annál csekélyebb, minél óriásabb a gyülekezet, s már ez egy fogyatkozás maga, mellőzve a többi, olyan, hogy a lelkipásztor galma lényegében meg van bénítva, pásztor van de pásztor ismerete kevés, sőt a nyáj is névleges, némely nyájtag szemtől-szembe évekig sincs pásztorával, sem semmiféle egyházi hatás alá nem esik, nem jő, még csak templomban sem látható.

Az alapokat, a gyülekezeteket kell gyökeresen újra szervezni, e nélkül légből építünk, sem zsinat, sem konvent nem haladhat, ha a lábak gyengék, csonkák, sőt naponként roskatagabbak. Fenn hiában kezdünk, ha lenn baj van. Ide az orvost, itt kell gyógyítani. A keresztelei, esketési, halálozási anyakönyvek bármily pontos vezetése itt nem elég. Sőt eljöhethet az idő, és közeledik is már, hogy a születés, egybekelés, halálozás emberi és polgári cselekvényeiről az állam, a polgári hatóság vezetendő az anyakönyveket, mint a világ művelt államaiban, s az egyház 3-as anyakönyve más kezébe megy. Bizony elég baj is az, hogy lelkészeink polgári hatóságok alárendeltjei, szolgálói, közgei, statisztikai, sorozási stb. polgári feladatok érdekeinek kötvék alája. Allamhivatalnokok állami fizetés nélkül. Mig ezen szolgál-

tokat teszik egyházaink az államnak, tessék az államnak ezekért fizetni, vagy ne rendelkezék velünk, s ne vonja el a lelkészeket a lelki és vallásos mezőtől.

Azt beszélnek, új államfogalmak korát éljük, az állam a mindenható, az kezébe vesz minden ügyet, iskolát, házasságot stb. . . . próbálja meg, ama 3-as anyakönyv vezetése, oly pontosan, hitelesen, lelkiismeretesen kik által, hogy fog majd vezetetni, majd meg fogja tapasztalni, hogy az a felhányt morzsaléknyi államsegély, mit a legújabb időben nagy grátiából s mégis félénken nyújt a szegény prot. egyháznak, még pedig bevonás fenyegetésével, vagy szűkítési korlátozással — mint volt a conclávei ételrendszer — majd meglátja, hogy 10-szernél is többre kerülend neki. Na de a modern állam a kiadást nem nézendi, csak vallás és épen prot. felekezetnek ne jusson az.

A gyülekezet első szükséglete családi anyakönyv vezetése a tagok névsorával, hová születés, illetőleg keresztelei, konfirmáció, — s ha a polgári házasság bejő, a házassági megáldás, és temetkezés is feljegyzendő. Ha néhány száz család alkosson egy gyülekezetet, természetesen falvakon, kis helyeken alkothat kevesebb család is; ha valamely nagy városban a családok száma ezerekre is megy, több külön gyülekezet, parochia alakítandó, megannyi templom, paplak, prezsbiterium stb. Egy templomban egy pap, egy gyülekezetben egy pap, és pedig teljes felelősséggel pásztorokdjék. Nagy egyházaink hát arányosan felosztandók külön egyháztestekre a helyi körülmények szerint. A tökélyesb állapot azt követeli, hogy minél kevesebb család tarthat fenn önálló anyaegyházat, annál jobb leend ott a vérkeringés, és pásztori hatás. Minden családnak minden változása, mi az egyházra fontos, tudott lehet a lelkész előtt, minden családdal lassanként megismerkedhetik, néhány év alatt még a legnagyobb gyülekezetben is, mert 600 családból álló már a maximum lehet, mindeniket fellátogathatja, mig most egy oly egyház, hogy 5—6 ezer szavazó van, 20—30 ezer benne a lelkész száma, jobbára, a tagok lelki ügyeit illetőleg, terra incognita a lelkészek előtt . . . a sok, a több lelkész, ha nem egyen nyugszik a súly, sok minden gyarlósági oknál fogva

még baj, csak egy legyen, de kisebb közbeható, s forrjon össze gyülekezetével. A lelki hatás és művellet alapja a család, a családfőn által megy a hatás ki a család tagozataira.

Pontos családi névsor adatván az egyháztanácsosoknak is, ezeket a lelkész társaivá teszi a gyülekezet felismerése és gondozásában. Az egyházi adomány — adó, párbérsilány nevek kiküszöbölendők — a családfő által történjék családja minden tagjára, minél több családtag élvezendi az egyházi hatást, tevékenykedést, annál inkább lesz a családfő fokozottabb szent adománnyal járulni. A lélekszám alap ingatag, megbízhatlan, nem is mindig helyes, egyháztagul családfő vétetvén, az ily központosított, tömörített egységekkel minden világosabb és kezelhetőbb leend.

A lelkész és gyülekezete családjai közt, alkotván együtt egy lelki tágasb családot, szívélyes viszony, közelség, teljes ismeretség tiszta érzete honosították meg. A családok száma arányosan az egyháztanácsosok közt is felváltogatva nyilvántartassék s egyházi célú érintkezések jöjjenek köztök létre látogatások, gyűjtések, segélyadások s több más esetek útján és alkalmával, például a gyülekezeti évi ünnepélyen is.

Az egyháztanács 4 évre választható meg nagy gondal és választékkal, példás életű, és buzgó egyházas szellemű tagokból. A tagok száma nagy ne legyen, 180 presbiteres egyház, egy 3-ad rész magyar országgyűléssel ér fel, ily nagy testület, öntudatosan, kitartó részvétellel meny nyire nem munkál össze, mutatja egy példahely, hol a 180 presbiter egymást sem ismeri, egymást sohasem látja, mert templomban nem látja, gyűlésen nem látja, életben nem látja . . . lehet a mennyben sem fogja látni. A gyűlés határozatképes száma (quoruma) előbb 40 volt, így $\frac{1}{4}$ -rész lett volna a kormányzó, — le kellett 30-ra szállani, sőt utoljára csak a megjelenőkre szorítani. Testületi szellem, ügyekben jártasság, érdekközösség ott fejlődhetik, hol a kormányzók — ezek a presbiteresek — egymással együtt dolgoznak, hatnak. A valódi hivatottak, lángbuzgók kevesek, ne erőködjünk csak számra, nem a szám a döntő. — 12—24 presbiter elég egy gyülekezetben, feltéve parochiába osztását a nagy számú gyülekezeteknek. De azok aztán buzgók legyenek. Ugy is csak a buzgók kormányoznak. Ne csak czim, hanem jog kötelelem és magas tiszt legyen a presbiteresség.

Kifejtendő az érdekközösség iránti érzék, legalább négyszer egy évben — eltekintve a rendes, de jobban rendezendő állandó egyházadomány köteleztetéstől, — sőt ezenfelül a legczélszerűbb időben választva, jól előkészítve, önkénytes közadakozást kell nyitni egyszer az árva- és szegényügy, máskor az iskola, máskor a missió, és máskor a közegyházi szükségletekre, ezekről külön számadást vezetni. Előbb bármily kevés legyen is az ered-

mény, ne verjen le, az érzék használva erősödik, eredményt látva élesedik, természetesen évenként egyszer pontos jelentés adassék minden családnak az egyházi működésről előszóval tartott gyülekezeti közgyűlésen, mely ünnepélyes legyen, melyen az egyház vénei is kiváló részt vegyenek. A mely egyház saját árváiért és szegény nyomorultjaiért nem cselekszik, elveszti közhasznuságát, megbecsültetését is, ez úgy 2—3 egyháztanácsos kezeibe teendő le; a mely egyház az iskoláról, főleg a vallásoktatásról fenn és lenn nem gondolna, maga ássa sirját; még pedig nemcsak helybeli, hanem magasb iskolákat is kell segílni közvetlen vagy tanulók oda küldése s kitaníttatása által. — A missió ügyben is 2—3 presbiter bizottsága működjék, s a gyűlt összeg egy része, míg kezdenék, külmissióra tőkésítendő, felsőbb forumi rendelkezésre; másrésze a belmissió terére rendeltessék az elhagyott egyházak óvása, segélése vagy megmentése, sőt ujak felélesztésére, itt is ily célú szélesb körnek adandó át a segély; másért lenni másért is élni, ez lényege a keresztyénségnek, e téren lehet ezt legjobban kitüntetni. Végre a közegyházi adakozás az egyházmegyei, kerületi s egyetemes szükségletekhez legyen járulékos. Ezekre fokként szoktatni kell a hiveket, önkénytes lévén, terhelő nem leend, s hol lelkesítés nem hiányzand, eredmény is lesz. A tisztos keresztyén nők, mint presbiterissák, egy-két buzgó egyháztanácsos vezetése alatt jótékony egyházi nő-egyletté szervezendők, működésök legyen független és szabad, de jelentést tudomásvétel végett az ott működő egyháztanácsos tegyen az egyházhoz s az évi gyülekezeti ünnepélyen a ker. nők működése is feltüntetendő, sőt azon ök is jelen legyenek. — A szegény- és árvabizottság munkálkodása folytán létesítendő segélyben első sorban a lelkész- és tanító-árvák s özvegyek — ez a kegyelet legszebb kötelme — részesíttessenek, s vidéki keresztyén árvaházak alapja tétessék le a közösbe adandó részből. Minden jó már természetileg helyi és egyetemes rendeltetésű legyen. Lelkész és tanító családja sorsáról a gyülekezet tartozik gondoskodni. Minden presbiter valami téren okvetlen s tényleg szolgáljon, így leend a presbiteri egyház csak erős, jelentős, erre a presbiteresek új módokon képesíttessenek, s magasztos tisztök, feladatuk színvonalára emeltessenek olvasmányalaku könyvek, sőt előszóval tartott buzditó felolvasások által. Különösen elengedhetlen, hogy az egyháztanácsok, mint példaadók is, szorgalmasan látogassák az Ur házat, az evangyéliom ma az ige által hat, ha valaki e hatás alól elvonja magát, elvonja pedig ha a szentírást rendesen nem olvassa, s az igehirdetést rendszeresen nem hallgatja, nem csuda, hogy naponként fogy benne a vallásosság szent olaja, s utoljára hitélete nedvteleenné szárad, asszu fává lesz. Minél lelkibb, finomabb valami, annál gondosabb, tartósabb gondozást követel . . . ilyen a hit, remény és szeretet forrása: a val-

lások érzés. Az élő külföldi egyházakban képtelenségek sorába tartoznék, hogy legyen egyháztanácsos kül- és belvállásosság gyakorlata nélkül. Nálunk nagyon jogásziassá vált az egyház, csak az önkormányzati rész bántásakor érzékeny. A közöny, hitetlenség, vallásgúnyolás szintoly ellenségek, mint a jogtámadások, amazok alapromboló támadások, ezek ellen is védeni kell az egyházat. A presbiter ne csak jogász legyen hát, hanem főleg istenfélő, az Urat szerető s az egyházat ne csak a zöld asztal mellett, hanem az Urasztalánál is képviselje. A templomok üressége a presbitereknek is szügyene.

A gyülekezeti élet emelésére még több tényező is kell, ezt is lássuk röviden.

KÖNYVISMERTETÉS.

A föld és a teremtés bibliai elbeszélése.*)

(2-ik folytatás.)

II. könyv, a teremtés. 1. fejezet. Miután szerző megkérdezte a tudományt a föld fejlődésének egymást követő módzatai és alakulása történetét illetőleg, azon kortól fogva, midőn az alaktalan állatnövénny csúszott az eredeti oceán zavaros és iszapos fenekén, azon korig, midőn az ember az élet szinpadán a maga fenségében megjelent, megkoronázva a teremtés minden pompájával és minden dicsőségével: itt az ideje, — mondja szerző — hogy kilépjen a tudomány birodalmából és megkérdezze a bibliai elbeszélést.

Ezt mi — mond szerző — függetlenül teszszük, nem gondolva az egyezés vagy nem egyezésre, mely a kettő adatai közt előállhat. Jelenleg egyedül az áll előttünk, hogy számot adjunk a szent szöveg értelméről. Nem értve azt, s más értelmet adva annak, mint a mit mond, megoldhatlan nehézségekbe ütköztek, a miket pedig gyorsan el lehetett volna háritni, ha, a helyett hogy a hibás fordításokhoz ragaszkodtak, az eredetihez folyamodtak volna. A józan tudományos módszer kényszerít a tények megállapítására, hogy azokból levonhassuk a következményeket. A mi annál rosszabb azon elméletekre, melyek velük nem egyeznek. Egyszer megállapítva, a tény: tény és a világon semmi sem döntheti azt meg. Nyissuk fel tehát a teremtés elbeszélését, mint felnyitnánk egy egészen más, azon korban írott okmányt azon a nyelven, és kérdezzük, a nyelvtan és szótáron kívül minden más vezető nélkül: mi az, a mit a szent író akart mondani, s valóban mit mondott. Itt adja szerző a mózesi első könyv I. fejezet 31. versét szövegszerű fordításban.

Ilyen — mond szerző — a teremtés bibliai elbeszélése. Nem foglalkozunk ez előadás fönséges magasságával. Előttünk mások és különbek mint mi, feltüntették azon csudálandó egyszerűséget, melylyel a szent szerző magát kifejezi egy oly tárgyban, melynél mások azt hitték volna, hogy a nyelv minden pompája és művészetéhez kell folyamodniok. De még azon végtelen fensőséget sem akarjuk felmutatni, mely ezen oly szabatos, oly észszerű, oly jól összefüggő világkezdeti tanban, minden más, minden népeknél található világkezdeti tanok leírásai felett, mindjárt az első tekintetre, feltűnik. Ezen magában véve nagyon érdekes tanulmány, nagyon messze eltávolítva tárgyunktól. Tehát arra szoritkozunk, hogy csupán a bibliai szöveg mellett maradjunk és annak az értelmét határozzuk meg.

„Kezdetben, Isten teremtette az eget és a földet.“ E szavak alkalmával két kérdés áll elő: vajjon a sajátkép úgy mondott teremtés munkájáról van-e itt szó, azaz oly munkáról, mely által Isten előhozott a semmiből, a mi nem létezett; vagy egyszerűen csak a meglévő anyag rendezéséről van szó? Ez az első kérdés.

Az első versben elbeszélte kezdet munkája, egy és ugyanaz-é a hat nap munkájával, mely a következő versekben van előadva; vagy éppen egymástól, meg nem határozható időközbejötté által elválasztott két különböző munkák? Ez a második.

Az első kérdés különböző értelemben fejtetett meg. Némelyek szerint, Mózes azt tanitná, hogy volt idő, midőn semmi nem létezett, csak Isten egyedül; hogy tehát a világ nemcsak jelen elrendezésében, de lényegében sem öröktől fogva való: hogy volt kezdete. Mások ellenben csak állították, hogy az ég és föld teremtésén Isten által: annyit tesz, hogy a meglévő és örök anyaggal az történt, hogy Isten elrendezte, organizálta meghatározatlan időben. És ezen utóbbi véleménynek mind a régi, mind az újabb igaz keresztyének között voltak védői. Igy gondolkozott Justin vértanú, ki azt Plátótól vette, és ő utána több más theológok.

E szó berésit „kezdetben“, mely megnyitja a szent elbeszélést, semmi felvilágosítást nem nyújt e felett. Magában s a szövegből kiszakasztva, valamely sorozat, egy korszak kiinduló pontját jelenti egyszerűen. E helyen, feltéve hogy teremtésről van szó, az egyedüli, a mit kifejez, ez lenne: Isten midőn teremtői hatalmát akarta gyakorolni, elkezdte azt, teremtésén az eget és a földet.

Hanem, ha a „berésit“ szóból nem tudunk következtetni, már a „bára“-ból lehet, melyet így fordítottunk: „teremtette“. Ez a szó, legalább a genesis 1. fejezetében, kifejezni látszik a teremtés egyszerű eszméjét, s különbözik az „ászá“-tól, melynek jelentése: csinálni, rendezni. Így a 2-ik fejezet 3. versében: Isten megnyugodott minden munkájától, melyet teremtett, hogy csináljon, rendezzen: bárá Elóhim laaszóth (creaverat ut faceret vel ordinaret). Mig ellenben, ha csak rendezésről, alakításról szól Mózes, „ászá“ szóval él. Ha a kezdetben teremtett anyag organizálásáról van szó, melyből előállott a világosság, ég, víz, föld, fa, plánta: akkor nem a „bára“, hanem az „ászá“ szó, vagy más megfelelő kifejezés jő elő. Így nem mondja Mózes, hogy Isten „teremtette“ „bára“ a világosságot, terjedelmet, a két nagy világítókat. S miért nem? Mert a világosság nem teremtés, hanem az anyag sajátosságának kifolyása, valamint a terjedelem is. A nap, hold és még a csillagok is nem teremtettek a 4-ik napon; ezek az eget részét alkották, melyről az 1. vers szól; Isten csupán újra rendezte azokat. Tehát nem a „bára“, hanem az „ászá“ szó jön elő. De midőn az állatok és az ember megjelenéséről szól Mózes, a „teremtett“ (bára) szót használja; a mi erősségül szolgál észrevételünknek; mert az élet lehellete, mely őket lelkesíti, nem az anyag egyszerű alakulása, hanem valódi teremtés. Ezért mondja az I. fejezet 27. versében: Isten teremtette az embert a maga képére, míg a 2. fejezet 7. versében, az ember földi természetéről beszélvén, így szól: Az örökkévaló Isten alkotta az embert a föld porából.

Tehát jogosan állithatjuk, hogy a Genesisben az „ászá“ szó meglévő anyagot feltételez, míg a „bára“ nem. Azonban óvakodnunk kell ezen megkülönböztetést szigorúan venni. Sőt meg kell vallani, hogy ezek néha egymás helyett állnak. Így a

26. versben : „A k o s s u n k embert a mi képünkre“, — a 27. versben pedig : „Isten tehát teremtette az embert... teremtette férfivá és nővé.“

Azonban ha alapos is azon különbség, melyet a b á r á és á s z á jelentései között megállapítottunk, mégsem fejt meg amaz első kérdést. De ha nem : megfejt az összefüggés. „Az ég és föld“ a héberek szerint a lényeg egyetemisége; azt mondani, hogy Isten kezdetben teremtette, annyi, mint azt mondani, hogy ezen idő előtt, Istenen kívül, semmi sem volt. Az egyetemiségnek az alakulás előtt meglevő s független anyagáról eszméi ő nálok teljesen ismeretlen volt.

Megállapítván a kezdetnél, hogy Isten minden dolgokat, mindenható akarata cselekvésével semmiből alkotott : a mózesi világkezdeti tan (cosmogonie) alában különbözik a hajdani bölcselők tanától, kik, kivétel nélkül, mindnyájan örök anyagot vettek fel. (Itt, jegyzetben, igen érdekesen elmondja szerző a hajdani tanokat : a világnak tojásban zárt chaosból lett előállítását stb.)

A második kérdés t. i. hogy a kezdet és hat nap munkája egy és ugyanaz-e, annyira, hogy a nagy hét helbeszélését az 1. versig fel kell vinni; vagy hogy ezek két különböző munkák, melyek egymástól sok ezer s talán sok millió évi időköz által lehetnek elválasztva, — ez a kérdés különböző megfejtést nyert. Meg kell vallani, hogy első tekintetre legtermészetesebb a kettőt — a hat nap munkáját és a kezdet munkáját — egy és ugyanazon munkának venni. Azonban mégsem kételkedünk ki-mondani, hogy az : más; mert

Elsőben ezen magyarázat magában tökéletesen törvényes. Az összekötő szócska : és, mely legtöbb fordításainkban a 2-ik vers elején áll, és a mely bizonyos összefüggést látszik megalapítani a megelőző és következő között, általában semmit sem bizonyít. Bármennyire kevésbé legyen is valaki jártas a héberben, tudja, hogy az nem csupán összekötő, hanem magyarázó, néha még ellenkező, annyira, hogy azt lehet adni : és, mint a mi fordításaink, vagy h a n e m - m e l, mint mi tettük, vagy d e - v e l, mint József és a hetven fordítók.

Törvényes magában; egyedül ez a magyarázat egyezik az összefüggéssel. Engedjük meg, hogy a Mózes által elbeszélte munka és a hat nap munkája közt nincs semmi időköz, mit jelentenek akkor a 2. vers ezen szavai : „Hanem a föld vala alak nélküli (igy) és üres.“ Hiszen magától érthető, hogy az volt, mivel Isten még nem organizálta és nem népesítette be. Amaz észrevétel tökéletesen hasztalan volna, és Mózes semmit sem tanítana olvasóinak, a mit azok magoktól nem tudhattak volna. Hanem ha a kezdetben teremtett föld csak később, több ezer vagy talán több millió év után kapta jelen alakját s elrendezését; ha több ezer s talán több millió év után történt, hogy a teremtő hatalom azon egymásután előhozta a növényi és állati teremtményeket, melyek maradványai az üledéki rétegekben megmaradtak — akkor érthető, hogy mielőtt belekezdett volna Mózes az organizálás és rendezés ezen munkájának elbeszélésébe, a 2. versben leírja a földnek teremtése utáni állapotját. Ellenésben ezen leírás egészen haszontalan; nincs oka; érthetetlen.

Még hibásabbnak látszik azok magyarázata, kik a Genesis elbeszélésében, kettős teremtést akarnak látni. A helyett, hogy úgy fordítsák a 2. verset mint mi, ők így „És a föld volt elpusztított és elhagyatott, és tötétség volt a mélység színe felett és Isten szelleme lebegett a vizek felületén.“ Tehát a helyett,

hogy úgy vennék az 1. verset, mint a mely általánosságban kijelenti az anyag teremtését; a 2. vers kezdetét, mint ezen anyag állapotjának leírását a teremtés percében, a következőket pedig mint a gömb végleges, hat időköz alatti organizálásának leírását, — ők az 1. versben egy előleges teremtés összes kijelentését látják; a 2. versben egy iszonyatos katasztrófa pusztítását, mely által ama teremtés felforgatott, míg a 3. verssel a lerombolt világ restaurációjának története kezdődik, hogy azt az ember lakhelyévé tegye. A mi világunk tehát, ő szerintök, olyan újra beirt okmány (palimpseste), egy c o d e x r e s c r i p t u s.

Tudományosan szólva, ez a magyarázat tarthatatlan. A földtani tények általában visszavetik. De eltekintve ettől, észrevételünk, elsőben, hogy az az 1. vers ezen előadása : „Isten teremtette az eget és a földet“ és a 2. vers ezen kitétele : „és a föld elpusztított“ között mindennemű viszonyt megszakaszt. Ez oly kevésbé érthető, mintha ezt mondanák : I. Napóleon organizálta Franciaországot és Franciaország elpusztított. Ezenkívül épen úgy ellenkezik a nyelvtannal mint az eszmék rendjével egészen multtal és nem aligmulttal fordítani a 2. vers „h á j e t h á h“-ját : „a föld volt“ és nem „a föld vala“ t h ó h u v á - B ó h u. A héberben midőn a multat megelőzi a tárgy az ezen utóbbi létezését jelenti és aligmulttal adható a francia nyelvben. Végre a t h ó h u szó, mely elpusztítottnak van fordítva, absolut egyedüliség, meztelenség, és élet és organizálás nélküli eszméjét terjeszti elő. (V. Móz. XXXII. 10. Zsolt. CVII. 40. Jób. XII. 24., VI. 18., XXVI. 7. stb.) Csak némely esetekben, a a próféták túlzó nyelvén lehet azt el p u s z t i t o t t n a k v e n n i ; de a történet egyszerű és nyugodt stylusában nem.

Itt felemlíti szerző, hogy az ő magyarázata mellett a legjobb fordítások és a legjobb írásmagyarázók tekintélye áll. Ez utóbbiakul felemlíti : Augusztint, Theodort, Jusztin vértanút, Nazianzi Gergelyt, Cesareai Bazilt, és Origenest. Tehát — mond folytatva — sokkal a geológiai tudomány előtt az egyház legkiválóbb tanítói úgy értették a Genesis elbeszélése első szavait mint mi.

Ez észrevétel — mond tovább Pozzy — nagyon fontos : mutatja, hogy ha a földtani tények, mint mindjárt látandjuk, teljesen megerősítik magyarázatunkat, ez a benne rejlő okokon nyugszik, melyek azt elfogadtatták sokkal előbb, mint a világon lett volna oly tudomány, mely csak legkevésbé is hasonlított volna ahhoz, mit geológiának neveznek.

Ezen tanulmányból, melylyel foglalkozunk, foly, hogy nem kell összezavarni a kezdet teremtését és a hat nap munkáját; hogy ezek két, egészen különböző, egymástól meghatározhatatlan idő köze által elválasztott időszakok. Ha tehát a tudomány nyomozásai oda vezetnének, hogy a földnek és más égi testeknek több millió évi régiséget tulajdonítsunk, jól meg kell érteni, hogy a szent szövegben nincs semmi, a mi ellenkeznék azzal, a mit mi itt állítunk. (Folyt. köv.)

K ö n y v e s J á n o s,
ref. lelkész.

B E L F Ö L D.

A bányai ev. egyházkerület

1877. évi október 7—9. napjain Budapesten tartott közgyűlése.

A mennyiben a kerületi gyámintézet — mint egyház-segélyező intézet — az egyházkerületre támaszkodik, az első nap, a vasárnap, a kerületi gyámintézet ünnepélyének és közgyűlé-sének volt szentelve.

Az ünnepélyes istentiszteletet végzé Győri Vilmos, ki II. Mózes XXV. 1, 2, 8. alapigék nyomán szónokolt a gyámintézeti tevékenységről s fejtegette annak nehezítő, lelkesítő és áldásos körülményeit. A közöny, mely a nehezítő időkre hivatkozik, a lanyhaság mely inkább maga ad, mint-hogy másoknál alkalmatlankodnék (gyűjtésével), ezek azon külső és belső nehezítő körülmények, melyeknek azonban leküzdésére buzdító példák állnak előttünk. A gyámintézeti működés nem új; oly régi, mint maga a keresztyénség. Az apostoli korban ugyanez történt. Nagyoknak, jeleseknek utódai lenni, legyen a mi büszkeségünk és lelkesítsen minket az, hogy azon érdekekben fáradozunk, melyek a keresztyénségnek legszentebb érdekei. És ily tevékenység áldásos lesz anyagi és szellemi tekintetben. Visszapillant a gyámintézet multjába s ott kimutatja, hogy az 1844-ben keletkezett 1200 frttal, de a kormány tiltó szózata azt sem engedé meg, hogy önnön testvéreinket önnön pénzünkkel segélyezhessük. De azért a leányzó nem volt meghalva, csak aludott! 1860-ban Pálffy József ébresztgeté azt, 1861-ben pedig felejthetetlen Székácsunk hathatós szava felkölté a leányzót. Azóta 16 év mult el s ime 100 ezerre megy az adományok összege, 100 akra megy a gyülekezetek száma, melyeket segített, hogy „felépíttessék az Urnak temploma s hogy lakozzék közöttük.“ Szabad-e tehát közönnnyel tekintenünk e valóban áldott intézetet, mely cseppenként gyűjt és azután kiárasztja jótékonyasága üdítő balzsamát? Szellemi áldása e tevékenységnek pedig ez: fűzi a szeretet lánczait a testvérek köré. A gyámintézet ugyanis élő tiltakozás a közélet legsötétebb alakja, az osztálykülönbség és a nemzetiségek gyűlölsége ellen stb. stb.

Mindezek egyszerű, de megható előadás mellett, mindig az alapigékre tekintettel lettek elmondva s valódi lelki élvezetet nyújtottak a hallgatónak.

Templomból azután a tanácsterembe vonultunk, hol Sárkány Sámuel egyházi elnök kihirdeté az elnökválasztás eredményét, mely újra Sárkány S.-t és először Veres Pál világi elnököt tisztel meg közbizalmával.

Követte ezt a segélykiosztás. Szeged nyerte a 400 frtos szeretet-adományt. Ujvidék, bánáti missió, Ó-Buda, Schittriszberga, Salgótarján, Fóth és Jakabfalva segélyeztettek egyenként 50 frttal. Más 10 egyház kisebb adományokban részesült.

Tárgyaltattott ezután azon tervezet, mely „Leopoldianum“ név alatt az 1791. XXVI. t. cz. emlékére 1891-ig gyámintézeti tőkét kíván gyűjtetni, hogy kamataival részint a központi tőke gyarapíttassék, részint a 4 kerület 4 szegény egyháza és az akkor létezendő pap- és tanítóképezdek segélyeztessenek. A kerületi gyámintézet a czim helyett magyar hangzást óhajt és tervezett kivetés helyett a szabad adakozást kívánja alkalmaztatni.

Az egyetemes gyámintézeti gyűlésekre nézve pedig indítványozza, hogy azok csak akkor legyenek vándorgyűlések, ha valamely egyház a gyámintézetet körébe hívja; különben Budapesten, kapcsolatban az egyetemes gyűléssel tartassanak meg az egyetemes gy. i. gyűlései.

Hétfőn, okt. 8 templomi ima végeztével vette kezdetét a tulajdonképi kerületi gyűlés. Radvánszky Antal báró meleg hangon tartott s éljennel fogadott megnyitó beszédében örömet és ünnepnapoknak jelezé és rajzoló azon napokat, melyeken az egyházkerület küldöttei találkoznak, autonom egyházi jogaink gyakorlása végett. Jelevén továbbá az új tárgyakat, megnyitotttnak nyilvánítá a közgyűlést.

Felolvasá ezután dr. Szabó György Gusztáv szuperinten-

dens évi jelentését s különösen a békési esperességben teljesített canonica visitációról szóló részletben érdekes, egyháztörténelmi adatokkal és megvilágított képét adá az ottani egyházi életnek, mely általán véve a lelkészek hű pásztorkodásáról, a nép vallásos buzgalmáról és áldozatkészségéről teszen tanubizonyságot. Csupán az egyik lelkészi állomás megüresedése után meghasonlott orosházi egyház állapota vet árnyat a békési esperességre s ennek okáért felhívja szuperintendens ur a közgyűlést, hogy a papválasztásra vonatkozó kerületi utasítását bővítse meg. Ezen jeles évi jelentés jegyzőkönyvbe vétetett.

A papválasztási szabályok módosítása végett Dezsőffy Ottó elnöklete alatt kiküldetett Doleschall Sándor pesti és Sárkány János szarvasi lelkészek. Provideálandó lesz azon körülményre, ha valamely egyház a lelkészi állomás üresedése esetében lelkészt választani vonakodik.

Előterjesztetett azután a Székács-alapítványról szóló jelentés. Raab Károly esperes a gyűjtés idejének 1 évvel meghosszabbítását kéri mi megadatik s miután a gyűjtő iven az alapítvány célja nincs kitéve, kihirdettetett, hogy az elaggott ev. lelkészek és tanárok segélyezésére fog fordíttatni.

Bemutattattak a b. Baldácsi Antal-féle ismeretes alapítvány okiratai, melyek ékes thékában a levéltárba fognak tétetni. A nagylelkű adományozóhoz menendő küldöttség iránt pedig határozatot, hogy az egyetemes közgyűlés kéressék fel egy közös küldöttség elrendelésére.

Ezt követé Breznyik János igazgató jelentése a selmeczi kerületi lyceum állapotáról. Szellemileg derekasan betölti fontos helyét Selmecz, anyagilag azonban szükségeli a 3 ezer frt kerületi segélyt, mi meg is adatott.

Kedden, okt. 9. folytattatván a gyűlés, felvétellett elsőben is a pénzügyi bizottság jelentése. Bevétel 12,462, kiadás 12,088 frt, összes vagyon 76 ezer frt és a Mokuksinyi, Németh és Esztergályi-féle alapítványok.

Az isk. ügyi bizottság jelenté, hogy a 6 középiskola, t. i. a selmeczi és szarvasi főiskolák, az aszódi, békés-csabai és Besztercebányai algimnáziumok és a budapesti főgimnázium 68 tanára oktattott, összesen 1363 tanulót, kik közül protestáns volt 712. Az oktatás ügye virágzik.

Az évekkkel ezelőtt, szórványosan lakó hitrokonaink összegyűjtése és lelki gondozása céljából alapított bánáti missió örvendetesen működik. Két rendes lelkésze a missiónak az eddig megalakult 4 anyaegyház és több rendezett filiából kiindulva, szorgosan folytatja missiói működését. Segélyezi a magyar gyámintézet és a Gusztáv Adolf-egylet.

A jegyzőkönyv nyomán a zsinati előmunkálatok iránt határozatot, hogy jövő év május 1-ig az esperességek véleményei összegyűjtessenek és b. Radvánszky Antal elnöklete alatt bizottságilag összesíttessenek s az egyetemes gyűlés elé terjesztessenek.

Jelentést tett Doleschall Sándor a kerületi kevéltárról. Szerinte a zsolnai zsinat actái és az ötvenes évek kormányrendeletei hiányoznak s hogy a jegyzőkönyvek fölös példányai jövő gyűlésig vagy az egyházaknak (hiányaik pótlása végett) rendelkezésére bocsáttassanak, vagy pedig megsemmisíttessenek. A zsolnai zsinat actái egyetemes felügyelő ur közvetítése mellett vissza fognak szereztetni, a jegyzőkönyvek iránti javaslat elfogadtatik.

A kerületi özvegy árvaintézet állásáról jelentés, 4 évi fennállás után alaptőke 13,338 frt. A hátralékok ujévig kiegyenli-

tendők, különben törvény útján behajtatnak s a mulasztók az intézetből kizáratnak. A tőke kihelyezését illetőleg kihirdetik, hogy egyházak és egyesek, biztosíték mellett, nyerhetnek ez alapból kölcsönt.

Az államszegély kiosztása. A kerületi pénztárba tétetik 2 ezer frt, az özvegy-árva-intézetnek adatik 600 frt, 9 esperességnek segély 900 frt, szegény egyházaknak és lelkészeknek 1250 frt.

Barbieri Titusz természettudományi tanárnak hirdettetik ki a letett tanári vizsga következtében.

Ezek után szőnyegre került a pancsovai lelkészválasztási ügy. A felügyelő és néhány városi hivatalnok izgatásai következtében két pártra oszlott az egyház, úgynevezett néppártra, melyhez a felügyelő tartozott, de mely a kisebbséget képezte s hivatalos erőszak segítségével akart uralkodni és az intelligencia, a többség pártjára. Több villongás után, az esperes, szuperintendens és a kormány erélyes közbelépése folytán sikerült szept. elején a papot egyhangulag — mert a 30 néppárti elhagyta a templomot — megválasztani s így ezen ügy rendbe van hozva. Meg fog azonban kerestetni az illető forum, mely az ev. egyház ügyeibe avatkozó, sőt az egyház békéjét felforgatót városi hivatalnokokat megfenyítse.

Következett a békési esperesség indítványa, mely a zsinatnak mielőbbi megtartatását javalja. Határozottatott, hogy a zsinati előmunkálatok sürgetőleg elkészíttessenek s a zsinat alkalmas időben megtartassék; alkalmas idő alatt értetvén a vallás-szabadságról szóló törvények meghozását követő idő.

Bemutattattak a tiszántúli és dunántúli ref. szuperintendenciák felhívásai a zsinat tárgyában, melyek tudomásul vétetvén, a zsinati bizottságnak adattak át.

Láng Adolf.

Pro memoria T. Kiss Albert urnak.*)

Motto: Sine ira et studio.

Üdvözlöm önt az irodalmi téren, melyre nyílt sisakkal lépett, nem követve azok példáját, kik valahányszor egyházunk kitünőségeit bántalmazni jónak látják, álarcz alatt lépnek fel, mert az ily eljárás nézetem szerint nem a nyílt jellemű magyar emberhez, hanem inkább az olasz sicáriushoz való.

A mostan divatos polémiáktól nekem naturális horrorom van, egy oldalról azért, mivel azoknak rendesen nincs semmi eredményök, a mennyiben a tusa után is mindegyik fél megmarad a maga véleményében, tehát mindegyik szerezcsent mosott, vagy falra hányta a borsót; más oldalról pedig azért, mivel azok rendesen személyeskedéssé fajulnak el s ferditéseket és sophismákat bőven tartalmaznak. Mindamellett készséggel szállok le a porondra, vagy állok ki a sikra, valahányszor azt főiskolánk érdeke hozza magával; a jelen esetben pedig provóválva is lévén Önnek az Ev. Prot. Lap f. évi 40-ik számában megjelent válasza által.

T. Kiss Albert ur, mint egykori tanítványom, tőlem tanulta a vegytani elemzéseket, most miután már rég szárnyra kelt, fo-

Igen sajnálom a szenvedélyes végletbe menést. A bírálat alól a debreczeni főiskola és tanárai sem vonhatják ki magukat. A magunk ügyében bírák nem lehetünk. Az a kérdés: a támadók és támadottak körén kívül hogy áll az ítélet mérlege. Szerkesztő tudomása szerint mind Mikeás, mind az érdekében Lapunkban fejszóáltak tiszta czélzat által indítottak, valamint szerkesztő is, midőn a Lap hasábjait az ítézet előtt megnyitá.

Szerk.

gadja tőlem fogalmazványának, válaszában elemzését, melyet egészen „Sine ira et studio“ viszek véghez. Válaszában három mozzanat magaslik ki, ezeket kell tehát megmérlegelnünk.

Először is azt mondja, hogy a lelkészi kar érdekében lép fel, s csakugyan ilyenformán hangzott, az egyházkerületi gyűlésen tett nyilatkozata is, tehát úgy látszik, hogy a lelkészi kar képviselője gyanánt szereti magát feltolni, pedig ez esetben azt követeljük, hogy mutassa fel a lelkészi kartól kiállított Credentionálisát, s ha azt felmutatni nem tudja, akkor ezen cím bitorlója gyanánt tűnik fel. Tehát legfőleg azon fekete vérű clique nevében szólhat, kik feladatukul tüzték ki az egyházkerület intézkedéseinek ócsárlását, a főiskola népszerűsítését s a tanárok kisebbitését, szóval mint a magyar példabeszéd mondja saját fészkek bemocskolását. — Ezen a téren, elhiheti nekem Kiss Albert ur, babérokat nem igen fog aratni.

A második mozzanat, melynek nagyon örülök és t. Kiss Albert ur állítására el is hiszem, mert „Optimus interpres verborum quinque suorum“ hogy igaz lélekből örül egy oly tanári nyugintézet létezésének, melyből a tanár elnyomorodása esetére vagy öreg napjaira tisztességes nyugdíjat húzhat. De mindjárt hozzá teszi, hogy „csak hogy nem elnyomorodás, sem nem öregség esete forgott azon gyűlésen már akkor fenn, hanem egyik csödeset után következett volna tárgyalás alá a másik“ stb. — Errenézve tehát egy kis felvilágosítással szolgálok Kiss Albert urnak, melyet azonban ezen nyugintézet alapszabályaiból is, — miután azok az egyházkerület által szentesítették s az egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvében kinyomtatvák, — maga is megszereshetett volna magának, ha azokat figyelmesen átolvassa vala, — és az abban áll, hogy azon nyugintézet jótéteményéhez, a csőd alá jutott s annak folytán hivatalától elmozdított tanárnak is jus quaesitum a van; mert a tanárkar ezen nyugintézet gyarapításához évenként majdnem 1000 frttal járul, s ezen jus quaesitumától csak különös esetekben, melyekhez a csőd alá jutás nem számítható, fosztathatik meg. — Egyébként miután maga is azt vallja Kiss Albert ur, hogy „mondott szavait többé betűről betűre ismételnie lehetetlen“, én tőlem még kevésbé lehet követelni, hogy nyilatkozatát szóról-szóra reprodukáljam, de hogy azokat mások is oly értelemben fogták fel, mint én, arra a gyűlésen jelen voltak közül akárhányan tanuskodhatnak, és így nyilatkozata, ha annak most más értelmet ad Kiss Albert ur, semmiesetre sem volt szabatos. Ehhez járult még, hogy nyilatkozatát a végzés kimondása után tette s ennél fogva a rossz puska szerepét játszotta, mely akkor sül el, mikor nem kellene.

A harmadik mozzanat, mely Kiss Albert ur válaszából égyptomi pyramisként kimagaslik a személyeskedés. Lássunk ebből is néhány mutatóványt.

Azt mondja Kiss Albert ur, hogy szívem „keserü méreggel megteltnek látszik.“ Hogy a Mikeás czikke, bármennyire magasztalja is azt Kiss Albert ur, mint elvtársa elmeszüleményét, s mely in ultima analysi csakugyan nem egyéb leketlen rágalmazásnál, — közmebotránkozást keltett mindazoknál, kik a főiskolát az egyház szemefényének tekintik s annak ügyét szívükön hordják, az kétséget nem szenved, s így mebotránkozottam abban én is. De azért biztosítom Kiss Albert urat, hogy szívemben sem keserü méreg, sem gyűlölség, sem bosszúvágy, sőt még csak feketevérőség sem lakozik. Kedélyem hála Istennek még eddig nem romlott meg.

Továbbá, „hogy a szavaknak durván sebző töviseivel védi

magát s kedvelt énjének nyugalma. " Hogy mi az a kedvelt énjének nyugalma, azt tulajdonképen nem is értem. Kiss Albert ur nagyon jól tudhatja, hogy a „dolce far niente“ nem az én kenyerem, tehát a nyugalom sem jutott eddigelé osztályrészemül.

Ismét hogy „nem is meglepő lenéző gúnyora, mert az olyan hangzásu tanári ömlengést már a multból ismerem.“ A tanárnak egyik lelkiismeretes, de bizonyára a legkellemetlenebb hivatása abban áll, hogy a hanyag vagy pedig helytelen magaviseletű tanítványait intse, dorgálja, fegyelmezze, s ilyenkor folyamodik egykor-máskor az élczekhez, vagy ha úgy tetszik a gúnyhoz. Hogy ily alkalommal a tanár tanszékéből csak lefelé nézhet, az egészen természetes, mert ha felfelé nézne, nem a tanítványát, hanem a napot, vagy a terem boltozatát látná. Ha pedig Kiss Albert ur a lenézést más értelemben veszi, akkor kénytelen vagyok azt egész indignációval a rágalmak rovatába utasítani. Én nem emlékszem reá, hogy Kiss Albert ur részesült-e mint tanítványom efféle fegyelmezésben, de ha igen, és azt évek hosszú során át sem felejtette el, hanem még most is szűró tövis gyanánt hordja szívében, akkor arra figyelmeztetem, hogy az ilyen „czinye mintye“-féle jellem, nem magyar emberhez való, s biztosíthatom Kiss Albert urat, hogy már eddigelé az 5000-et meghaladó tanítványaim táborában, csak fehér holló gyanánt fog ily egyéniségeket találhatni.

Alább ismét így szól Kiss Albert ur: „Ezen lelkészársak zokoghatják el vélem igazán a t. tanár ur Ovidiusból idézett szavait, mert irántunk nála csakugyan „Victa jacet pietas.“ — Itt megint a lelkészársak firmája megé vonul Kiss Albert ur, pedig nekem Mikeás uron kívül soha egy lelkészszel sem volt collisióm, soha sem adtam semmi jelét a lelkészek iránti impietásnak, sőt ha nem tudná Kiss Albert ur, ezennel megsugom, hogy én büszkélkedem azzal, miszerint oly család tagja vagyok, mely kevés kivétellel merőben ref. lelkészekből áll, oly család tagja, mely az orvosi rendnél „Familia Asclepiadea“ nével szokott neveztetni. De ha nem volnék is az, a lelkészi hivatást, mind magasztos feladatánál, mind biztosított és nyugalmas voltánál fogva igen nagyra becsülöm. Ennélfogva a fent idézett passust oly insinuationnak tekintem, melylyel a lelkész urak ellenszenvét kívánja ellenem Kiss Albert ur felidézni. De ezen célzatára csak azt mondom, hogy „Vana est sine viribus ira.“

Vége figyelmeztet, hogy „koromat és állásomat tekintve, meggondoltabb és higgadtabb fellépés illetett volna. Az olyanforma dorong, minőt használni jónak vélt két végű és nem a mi kezünkbevaló fegyver.“ Tehát Kiss Albert ur szerint az én cikkem dorong, a Mikeás ur cikke pedig csupa finomság és lovasgiasság. — Lássá Kiss Albert ur mennyire elfogult tud lenni, midőn elvtársa kerül a credóba. Lássunk tehát néhány passust Mikeás ur finomságaiból.

A családi élet szentélyét gyanusító passusra vonatkozólag már kifejezte a „Debreczeni Ellenőr“-ben Géressy tanár a véleményét, hogy az a revolverajtóba való.

A gimnáziumra vonatkozólag egy helyütt így szól Mikeás ur: „A gimnázium volt növendékeinek aligha nem túlnyomó száma... ellenszenvet táplál az anyaiskola iránt, sokszor ellensége annak. — Jó volna — odaműködni fenn és lenni, hogy köztisztelet, szeretet tárgyává vivná vissza magát a tiszántúli központi gimnáziuma.“ Igazak-e ezen állítások Kiss Albert ur? Bizony ha igazak volnának, nem volna oly népes a debreczeni gimnázium, hogy minden osztályában felférne egy

parallel osztály. Egyébként ha részrehajlatlan ítéletet akar hallani akár Mikeás, akár Kiss Albert ur, intézzen egy kérdést a budapesti egyetemi tanárokhoz s különösen az orvoskari tanárokhoz, hogy mely honi gimnáziumokból kapják a legalaposabban képzett egyéneket? s megkapja reá a választ, hogy azon gimnáziumok között szerepel a debreczeni is, s ennél fogva évek hosszú során keresztül szerepelnek a mi ifjaink az egyetemi tanárok mellett mint tanársegédek, kik annál fogva pályájuk végeztével bármely egyetemen széket foglalhatnak.

Egy más passusa Mikeás ur cikkének így szól: „Debreczenben akadémiai tanárok gimnáziumban, gimnáziumi tanárok akadémiában összeviszva működnek s azt hiszik ez a bölcsészeti szak.“ Lehet-e ennél brutálisabb dorong? képzelhető-e ennél arcátlanabb állítás?

Vége a theologiai szakra vonatkozólag ezeket mondja: „Nemhogy nagy exegetákat, de csak tūrhető exegetákat sem képzett a forradalom óta (Hát a forradalom előtt igen?) a debreczeni kollégium; nagy dogmatikusaink nincsenek, nagy egyháztörténetirőink nincsenek. Mit tett ezek érdekében Debreczen?“ Tehát ezen passusban túhegyre szedi Menyhárt János, Tóth Sámuel tanár urakat*) s pácztát tör felettök, hogy nem hűen szolgálták az egyházat s nem töltötték be kellőleg tanszékeiket. — Valóban nagy tudományos portentumnak kell lenni annak a Mikeás urnak, ki ily fitymálva szól ezen kitűnő tanárokról, kik bármely egyetemnek is diszére volnának; csakhogy eddigelé más szellemi termékéről nem ismerjük őt, mint hirhedett cikkéről, és arról, hogy a rusticálás iránt nagyobb vonzalommal viseltetik, mint a tudományok iránt. Azonban nagy portentumsága mellett is megfeledezett arról, hogy az iskolában töltött 4 év alatt, nem válik senki sem hires tudóssá és íróvá, hanem itten csak alapot vethet, melyre azután építeni az illető feladata, s ha nem épített, azért a tanárokat felelősekké tenni nem lehet.

No kedves egykori tanítványom tiszt. Kiss Albert ur, micsoda szemüvegen nézi ezen passusokat? Nem dorongok ezek? Ha nem azok, akkor vipera fulánkok. — Én valóban elmondhatom, hogy a magyar sajtóban ehhez fogható cynismussal írt cikket, nem igen tudnék felmutatni. — És most állíthatja Kiss Albert ur, hogy a milyen volt Mikeás részéről az „Adjon Isten“, épen olyan volt részéről a „Fogadj Isten“. Egyébiránt azt is bevallom Kiss Albert urnak, hogy én mindenkor nyiltan, magyarul szoktam beszélni, s az olyan himezés-hámozás-féle modor, melyet úgy szoktak kifejezni, hogy „fortiter in re, svaviter in verbis“ nem az én mesterségem, ahhoz nem értek, s nem is akarok érteni. Átengedem azt a diplomatáknak.

És most még egyet. Kiss Albert ur rövid válaszában kétszer emlékezik meg a tanárról valódi lenéző gúnyorral, nem pedig olyannal, melyet reám fogni kegyeskedett; miből kiviláglik, hogy állása magasztán olyformán tekint a főiskolai tanárookra, mint szoktak volt hajdan némely papok a falusi mesterekre vagy néptanítókra; mert jelenleg már azok is kellő méltánylásban kezdenek részesülni. — No lássa Kiss Albert ur, az a legnagyobb szerencsétlenség felekezetünkre nézve, hogy a tanintézetek tanárait megbecsülni nem tudjuk. A nem kellő méltánylás, vagy pláne bántalmazás vásítja el kitűnőségeinket a felekezeti tanintézetekből. — Ime a kolozsvári egyetem felállításának alkalmával egész raja repült ki a tanfőféiaknak a felekezeti tanintézetekből.

*) A 3 tanári névből egyet, szerkesztői tisztessel élve, én hagytam ki. Szerk.

Vajjon az egyiptomi húsos fazekak, a luci bonus odor csalogatta-e el őket? Biztosan állithatom, hogy többeket közülök a szenvedett bántalmazás, működésök nem kellő méltánylása riasztott el. Most már magasztalja Mikeás ur is Ladányit és Imre Sándort, mert nincsenek körünkben; míg itt voltak, csak oly silányak voltak ők is mint a többiek. Nemde reánk illik, hogy „Virtutem incolumem odimus, sublatam et oculis quærimus invidi.” — A művelt külföldön a tanári állás a legtiszteltebb; egy miuiszter iránt nem viseltetnek oly kegyelettel, mint egy egyetemi tanár iránt, és míg hazánkban is, nem méltányoltatnak kellőleg a tudományok képviselői, a tanárok, addig a haza actiái rosszul állanak.

Tehát több szeretet és kegyelet Kiss Albert ur az egyház, az egyházkerület és a főiskola iránt s béke velünk!

Dr. Török József,
tanár.

Lelkészválasztás Csekében.

A b. e. Gönczy Kálmán halálával megüresült csekei ref. egyházban, a lelkészválasztás e hó 7-én lett megtartva. Többen forogván szóban, a szavazatok többsége, — 127 közül 75, — Ács Lajos rápólti lelkészre esett. Sajnos, hogy az értelmes, s még eddig békeszeretetéről ismert egyház, — mely nyugalomba lépett agg pásztorát 57 éven keresztül, kegyeletes tiszteletben tartotta, s korán elhunyt ifju lelkészét pedig őszinte részvétellel kísérte sirjába, — jelenleg a választás felett pártokra szakadt, mely pártoskodás, az egyház némely tagjai közt. az egymás elleni éleskedésre is alkalmat szolgáltatott; s féltő, hogy a különböző nézetekből eredt viszálykodás, az egyház további nyugalomát s előmenetelét is veszélyezteti.

Vajha azért, az egyetértésnek és szeretetnek lelke visszatérne a csekei egyházba! melyre most annak különösen nagy szüksége van. Ezt várjuk és reménylünk.

Milota, okt. 10. 1877.

Sipos Károly,
ref. lelkész.

K Ü L Ö N F É L É K.

— „Neveléstudomány” czimű, 130 nagyivnyi munkám 3-ik kiadásának f. évi november 10-ig eszközölhető megrendelésére. A kiadásra csak úgy vállalkozom, ha a t. cz. megrendelők száma egészen biztosítja a költségeket. — A mű ára 8, bolti ára 10 frt. Tízre egy tiszteletpéldánnyal szolgálok. A példányokat utánvét mellett bérmentetlenül küldöm meg. Budapest, 1877. évi október 10-én. Garamszeghi Lubrich Ágost, m. k. egyetemi r. tanár. (Aldunator, 9. sz.)

— A z en y e d i S z e m l e 39-ik számában „Lapszemle” rovatában írja, „A debreczeni fiiskoláról” czim alatt az Ev. Pr. Lapban, Mikeás aláírással igen érdekes közlemény olvasható. Ezután adja a cikk tartalmát s így folytatja: „E cikk tartalmát, rövidre vonva, nem azért közöljük, mintha magunk is a vádaskodók sorába akarnánk állani a debreczeni főiskolával szemben. Erre jogosítottak nem vagyunk; a viszonyokat nem ismerjük. Még sem tehetjük, hogy róla olvasóink előtt hallgassunk; mert úgy tetszik, hogy ezáltal legalább alkalmas szolgáltatunk annak meggondolására, vajjon nincsenek-e a mi gimnáziumainkban az említettekhez hasonló hiányok, s kivált az

irodalmi munkásság a mi tanáraink részéről elfoglalta-e azt a tért, melyet régi s jelen tanáraink tudományos képzettségéhez mértén elfoglalnia kellene? Hát a tanítványok visznek-e az iskolák falai közül magukkal kellő vallásos buzgóságot? Lelköknek van-e elégséges, valódi ideális tartalma? — Gondolkozunk róla! . . .”

— P á p a. A dunántúli ref. egyházkerület közgyűlése okt. 1. s következő napjain itt tartatott meg Pap Gábor püspök és Pázmándi Lajos legidősb. gondnok elnöklete alatt. Egyházi főjegyzőül Vályi Lajos komáromi esperes, világi aljegyzőül Vég-hely Dezső választattak meg. Bartalos Mihály a pápai egyház-megye espereséül felekkettett. Tanítóképezdére Horváth Mihály és Stettner Ignác lelkészek 500-500 ftot adakoztak; a polgári egyház pedig 84 frt 40 krt. Az állami vagy más felekezeti iskolákban a hit- és erkölctant a lelkészek köteleztettek tanítani. Hit- és erkölctani népiskolai kézi könyvre Tóth Ferencz kis kátéja helyett pályázat nyittatott. A kerület könyvkiadó jogáról nem mond le, ez ügy a konventre megy. Pápa kérvénye, hogy lelkészi hivatalát 2 évig üresedésben tarthassa, nem adta meg. Az államsegély 5%-a levonásáért felír a kerület. A hittanulók jövőre tandíjt nem fizetnek, a specificáció eltöröltetik. A zsinati előmunkálatokat az egyházmegyék ujévig adják be a püspöki hivatalhoz. Az unitáriusok zsinatra vonatkozó átirata felolvastatott (itt kezdődött meg tehát az unitáriusokkal való diplomatizálás, vajjon mi lesz ebből?). Közölve a P. E. s Isk. L. után.

— T i s z á n t ú l i J e g y z ő k ö n y v. Megjelent a tiszántúli ref. egyházkerület Debreczenben 1877. jul. 21—24-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyve a szokásos ivrét alakban, 45 lap.

— H i t t a n h a l l g a t ó k i s m e r k e d ő j e. A debreczeni ref. hittanulók ismerkedési első estélye okt. 6-án este tartatott meg, 60 hallgató vett benne részt, megjelent a hivottak közül 3 tanár. A buzdító beszédek egyházi, vallásos jellegűek valának s szép eredményül itt vettetett meg alapja egy „hittanulók segélyező egylet”-nek, — rögtön elindítván az iv, 279 forint összeg iratott alá — s tervekészítésre 5 tagu bizottság is azonnal megválasztott. Léven egyébiránt a mi kollégiumunk maga egy szép és nagyobb szabású segély-egylet, hol bennlakás, tápintézet, legátio stb. által segéltetnek kiválólag a hithallgatók, s így a kir. jogakadémiák és egyetemek polgárai egészen más viszonyok közt élnek; pusztá külső utánzásnak helye nincs; s hogy sikeresb legyen a megpendített új alakulmány, legczélszerűbb lesz ha a nagyobb hangu segélyegylet helyett inkább csak kölcsönző egyletté idomittatik, nálunk erre szükség van s jövője is ennek van.

— A r a b b i k é p z ő s e m i n a r i u m okt. 4-én Budapesten megnyitott. Nemzeti szempontból fontos esemény ez. Egygyel több ok, hogy az evangyéliomi keresztyénség is erősítse magát s az ujszövetségi álláspontra igyekezzen átugrani az ószövetségi fonalon maradt őstestvéreket.

— (Halálozás.) B a t i z i András nyugalmazott esperes s técsői ref. lelkész folyó évi október 4-én 6 órakor jobb létre szenderült, halála csendes, fájdalom nélküli volt. temettetett 6-án. A buzgó és tevékeny lelkész emlékezete legyen áldott!

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.